

Per Olaf Aamodt



Mellom uavhengighet og relevans

Erfaringer med evaluering av reformer

Evalueringskonferansen 2015

Hovedtema

- Forholdet mellom reformansvarlig og forskere
- Spenning mellom oppdragsgivers kunnskapsbehov og forskernes uavhengighet
- Erfaringer med ulike organisasjonsformer

- Innlegget er ikke et resultat av systematisk forskning om evalueringer
- Basert på erfaring som deltaker og prosjektleder i flere omfattende evalueringer (men også informasjon om andre prosjekter)

Oversikt over aktuelle evalueringer

Evaluering av:	Ansvarlig departement	Oppdragsgiver	Forhold til Dep/dir.	Styringsgruppe?
Reform 94 i videregående opplæring *	KD	Departementet	Svært tett	Ja
Høgskolereformen 1994	KD	Forskningsrådet	Løs	Ja
Reform 97 i grunnskolen	KD	Forskningsrådet	Løs	?
Kvalitetsreformen i høyere utdanning *	KD	Forskningsrådet	Løs	Nei
Kunnskapsløftet (grunnopplæringen)	KD	U -dir.	Løs	Ja
Kompetanseløftet (bemanning og kompetanse i pleie og omsorgssektoren *)	Helse- og omsorgsdep.	H-O - direktoratet	Tett (til HO.dir)	Ref.gruppe

* Jeg var prosjektleder ved NIFU

Noen felles trekk

- Tema for evalueringene er store nasjonale reformer
- Mye politisk prestisje knyttet til reformene
- Mål med evalueringen: virker reformene slik de var tenkt?
- Evalueringenes tema og problemstilling klart definert (men i varierende grad)
- Som regel har forskerne full metodefrihet, men i enkelte tilfelle har det vært føringer fra oppdragsgiver
- Bredt sammensatte forskergrupper

Men også klare forskjeller

- Varierende grad av styring
- Varierende grad av kontakt med ansvarlig departement
- Styringsgrupper i noen av prosjektene, ikke alle
- Prosjektledelsen varierte: fra en felles leder til flere likestilte miljøer
- Ulik tematisk vekt:
 - Høgskolereformen: hovedvekt på organisering og implementering
 - R97 og Kunnskapsløftet: hovedvekt på faglig innhold
 - Kvalitetsreformen og Kompetanseløftet: en blanding + vekt på målbare resultater
- Reform 94, Kvalitetsreformen og Kompetanseløftet er mine hovedeksempler

Reform 94 som illustrerende eksempel

- Lite forskning om VGO, og svak kunnskap i forskermiljøene
- Utlysning og valg av forskningsmiljø: departementet
- Separate, ettårige kontrakter med hvert forskningsmiljø
- Noen miljøer fikk ikke sine prosjekter videreført etter første året
- Ingen overordnet prosjektleder
- Svært detaljerte avtaler og «nøkkelspørsmål»
- I starten: krav om rapporter 2 ganger i året (senere årlig)
- Oppfølgingsgruppe med svak forskerdeltakelse, men med representasjon av departement og sektoren
- Årlige samlinger med oppfølgingsgruppe og departement (inkludert statsråd)

Kvalitetsreformen som motstykke

- Høy kompetanse og lang forskningserfaring om HU
- Ansvaret for evalueringen overlatt til Forskningsrådet, men med klar tematisering fra departementet
- Utlysningen førte til mange ulike tilbud og ulike samarbeidskonstellasjoner
- Programstyret hentet inn ekspertuttalelser og foretok valg av tilbydere
- Rokkansenteret og NIFU ble valgt, med en klar tematisk arbeidsdeling og med to likestilte prosjektledere
- Ingen kontakt med programstyret i løpet av prosjektet, ingen styringsgruppe
- Lite kontakt med departementet

Kompetanseløftet: en mellomting

- Det forelå en god del forskning og data om feltet
- Helse- og omsorgsdepartementet var både ansvarlig for reformen og for evalueringen
- Klare føringer og detaljerte kontrakter
- NIFU var ansvarlig for prosjektet med NIBR som underleverandør
- Kontakten med HO-dir preget av tett oppfølging, men mest om framdrift. HO-dep deltok i noen grad.
- Forskerne mottok nyttig tilbakemelding
- Ingen styringsgruppe, men vi etablerte en referansegruppe
- Forskernes uavhengighet ble til fulle respektert

Fordeler og ulemper ved ulike modeller

● R94:

- Preget av svært tett styring fra departementet
- Høyt konfliktnivå
- Forskerne fryktet for sin integritet og prosjektets legitimitet
- Men aldri noen forsøk på å overstyre våre konklusjoner
- Bidro til relevans og god forankring i sektor
- Sterkt trykk på framdrift og rapportering

● Kvalitetsreformen:

- Lite styring fra departementet
- Betydelige frihetsgrader og handlingsrom for forskerne
- Hensynet til relevans likevel godt ivaretatt pga forskningsmiljøenes erfaringer
- Løse i forhold til framdrift og rapportering

Fordeler og ulemper ved ulike modeller (forts.)

● Kompetanseløftet

- Vi kunne ha fått samme problem som i R94, fordi:
- Ansvarlig for reform og evaluering i samme enhet (HO-dir)
- Detaljerte kontrakter, (mye juss)
- Politisk viktig reform

- Organisasjonsmodellen førte ikke til vesentlige vansker
- God og tillitsfull dialog

Hovedmodeller: forskningsråd eller byråkrati?

- Fordeler og ulemper med Forskningsrådet som oppdragsgiver:
 - Uavhengighet og faglighet
 - Men også fare for distanse og løs organisering
 - Viktig rolle for en styringsgruppe (Høgskolereformen)
- Fordeler og ulemper med «byråkratisk» organisering, (departement eller direktorat)
 - I R94 førte det til en trussel mot uavhengighet og legitimitet – men også til høy relevans
 - I Kunnskapsløftet og Kompetanseløftet var ikke disse relasjonene noe problem

Avsluttende merknader

- Man må leve med spenningen mellom uavhengighet og nærhet til oppdragsgiver
- Modellen fra R94 blir neppe gjentatt
- Jeg har ingen oppskrift på «riktig» organisering, men noen forslag om hva som bør være til stede:
 - En ansvarlig prosjektleder (ikke alltid lett å få aksept i alle andre forskningsmiljø)
 - Programstyre med representasjon fra forskning og sektor
 - Jevnlige møteplasser og dialog
- Aller viktigst: gjensidig respekt og forståelse for ulike roller, og å bygge tillit

www.nifu.no

NIFU